DISSERTATIO INAUGURALIS MEDICA

DE

FEBRI EPHEMERA,

JUSSU ET AUTORITATE
ILLUSTRIS MEDICI ORDINIS
IN ALMA SALANA,
SUB PRÆSIDIO
RECTORIS ACADEMIÆ MAGNIFICI,

GEORGII WOLFFGANGI
WEDELII,

MEDICINÆ DOCTORIS,
COMITIS PALATINI CÆSAREI,
CONSILIARII ET ARCHIATRI DUCALIS SAXONICI,
THEORETICES PROFESSORIS ORDINARII,
H. T. FACULTATIS MEDICÆ DECANI,

Patroni, Præceptoris ac Promotoris sui
ad tumbam usque devenerandi,

PRO LICENTIA
SUMMOS IN ARTE MEDICA HONORES,
INSIGNIA PRIVILEGIAQUE DOCTORALIA,
MORE MAJORUM,
LEGITIME ET SOLENNITER
consequendi,
publicæ censuræ exposita
à

FRIDERICO Liefmann/ Cassoviensi Hungaro,

IN AUDITORIO MAJORI,
Horis ante- & pomeridianis
consuetis,
Ad d. *August.* M DC XCVI.

JENÆ, LITTERIS NISIANIS.

DEO TRIVNI,
PATRONIS,
PRÆCEPTORIBVS,
PARENTI ATQVE PROPINQVIS
SACRVM!

PROOEMIVM.

Vulgatum eſt dicterium, quod cito fit, cito perit, neque tamen vniuerſale, niſi addatur, cito obſeruatum, nec neglectum. Facile oboritur flamma, ſed citra hanc cautelam, breui incrementum capit, peſſundans & ſtragem edens calamitoſam.

Hinc aureum monitum eſt diuini ſenis: μηδὲν εἰκῆ, μηδὲν ὑπερορᾶν, *nihil temere habendum, nihil negligendum,* quod vt in bello verisſimum, ita longe magis in hoſtico morborum inſultu,& maxime publico ac vniuerſali, febri puta.

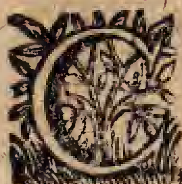
Verum eſt, non raro deſinit opinione citius febricula, velut nubecula cito tranſitura apparens, ſed nusquam tuta fides,in morbis quoque vbiuis cauto opus eſt. Vbiuis τὰς ἀφορμὰς, ὁπόθεν ἤρξατο κάμνειν, σκεπτέον, *occaſiones vnde quis ægrotare cœpit, conſiderare oportet.*

Omnium horum & ſingulorum exemplum præbet Febris Ephemera, cuius diſquiſitioni vberiori,loco Diſſertationis Inauguralis,dum nos accingimus,diuinum ſupplices adimus numen, vt feliciter omnia cedant!

CAPUT I.

De

Definitione Nominali.

Vm nomina sint rerum inuolucra & signacula, non incongruum fuerit, vt Ephemeræ genius facilius exhauriatur, ONOMATOLOGIAE eiusdem euolutionem præmittere.

Quod attinet vocabulum *febris*, perinde fuerit, an a *feruore* illam putemus dictam, licet *Paracelsus* erroneum id existimet; an ab ipsis *Februis*, quæ καθάρματα notant, feruore olim ac flammis apud Romanos secreta. Vtrumque in febribus habet locum, calore enim naturali blando in feruidum mutato efferuescit corpus, vriturque, quo massa sanguinea demum despumatur, & lustratur. Mittimus alias deriuationes, vt a *Februo*, infernalis ignis Deo, Græcis alias Pluto dicto; vel a *feritate* morbi; aut a pisce *Febrio*, capienti eum statim febrim inducente.

Rectius a *ferueo*, quod igne supposito, caleo, bullio, notat, appellationem sortitur, naturæ febris magis congruam, siue feruore concepto ab extra, vbi ambitus corporis instar aquæ feruentis ab igne & motu continuato æstuat; siue potissimum ab intra. Hinc a Latino Germanica quoque vox Fieber leui literarum immutatione descendit. Græcorum vero nomenclatura idem confirmat, quibus febris πῦρ, πυρετὸς ab *igne* & æstu dicitur, vti & *Hippocrati* πύρεξις audit, q. d. habitus seu dispositio ignea, vbi calor noster nativus in igneum, juxta Galenum 1. *aph. comment. 14.* conuertatur, non tamen re ipsa est ignis, sed quod talem febris habeat naturam vel quasi.

Ephemera vero appellatur ab ἐπὶ τῆς ἡμέρας *ad diem*, velut vnicum diem durans; quamuis & aliis deriuari videatur aliunde, fingentibus sibi allusionem quandam a φαίνω *luceo*

ceo & *ἡμέρα dies*. Quicquid horum ſit, nomen hoc ab *Hippocrate* iam vſurpatum antiquisſimum eſt, & non ſine ratione impoſitum; quippe febris hujus, autore *Galeno l. 9. M. M. c. 1.* vnicus eſt paroxyſmus, vtplurimum vno die ex ipſius natura circumſcriptus, vt terminum ſuum intra XXIV. horas abſoluat, nec facile vlterius protrahatur.

Inſuper ob analogiam temporis ſeu durationis, quam habet, *πολύσημον* eſt vocabulum, & multis rebus tam naturalibus quam præternaturalibus aliisque eſt *commune*. Imponi enim conſueuit ex rebus naturalibus & quidem primo in regno *Vegetabili* variis plantis. Sic *Dioſcorides l. 4. c. 84. & 85.* duplici plantæ tribuit, bulbo ſcil. agreſti, colchici, Zeitloſen / ſpeciei; quod fungorum inſtar venenatorum ſuffocet, vnde & *Theodoro* Colchicum hoc ſtrangulatorium dicitur. Alteri vero ſpeciei Iridis, quod vno die flores amittat, Ephemeron non lethale *Matthiolo l. 4. c. 8. Lobelio* vero ephemeron liliflorium audit. Sunt, qui etiam lilium convallium hoc nomine ſalutant. Inter exotica datur etiam planta bicapſularis, radice fibroſa floreque bipetalo, Ephemeron Virginianum denominata.

Porro ex *animalibus* deſignat Ephemerum animalculum, quod apud Hypanem fluvium, in Boſphorum Cimmerium fluentem, ſub ſolſtitio æſtiuo obſeruare licet, defert enim ille fluuius, referente *Philoſopho l. 5. c. 19. hiſtor. anim.* veluti folliculos acinis maiores, ex quibus animal volucre ac quadrupes erumpit, quod in poſtmeridianum usque diei tempus viuit ac volat, mox vero deſcendente ſole marceſcit & languet, occidente deinde moritur, vitam non vltra diem vnum agens, vnde Ephemeron ſeu hemerobion appellatum fuit. Huius deſcriptionem & ſectionem cum figuris *Thevenot, in ſyll. Itinerum*, habet & oſtendit, non naſci ſed prodire ex verme, in cœnoſis Rheni & Vahalis ripis per annos tres latitante, paucisque inde horis viuere. Conf. *Act. Lipſ. An. 83. p. 331.* Scripſit de hoc integrum tractatum, qui ephemerum depingit & ad hominis vitam moraliter applicat, *Schwammerdammius*, in aſſeruatione

tione & collectione insectorum aliorumque animalium celeberrimus.

Tribuit idem nomen & culici vinario *Ælianus l. 2. de anim. c. 4. p. m. 73.* Animalia, *inquit*, ephemera idcirco sunt appellata, quod id ætatis viuunt, vt vno die cursum vitæ conficiant; ex fece enim vini acescentis originem trahunt, apertoque dolio, vt in lucem suscepta sunt, e vita excedunt.

Vsitatius vero nostro sensu prædicatur ephemera de rebus p. n. & quidem primario de febri nostra, quæ a tempore durationis proprie & κατ' ἐξοχὴν ephemera simplex seu exquisita dicitur. Improprie vero & latius paulo de synocha non putrida, seu ephemera plurium dierum, quatenus ex priori degenerans & producta naturam aliam haud subit, sed solum terminum ad plures dies extendit, gradu saltim differens.

Interdum vero & Hecticæ tribuitur, sed itidem ἀκύρως magis, ob analogum caloris vniformem decursum, vti *Helmontio l. de febb. c. 9. t. 23.* febris tabida siue hectica quædam est quotidiana diaria, a corrupta cibi parte, mox sumptis cibis repetens. Hanc ob causam etiam sudori Anglico ephemeræ nomen, licet cum addito malignæ, inditum, dum nimirum intra XXIV. horas cum sudore, vt ephemera simplex, terminata fuit.

Audit alias Græcis ἐφήμερος, ἐφήμερος πυρετὸς, πυρετὶς, πυρέτιον, Latinis conuenienti quoque vocabulo *Diaria* vel febricula dicitur, *Celso* quæ semel tantum accedit, deinde desinit. German. ein subtil / eintägiges Fieber / *Platerus* Carfunckel nominare amat, quod tamen nomen apud nos saltim minus in vsu est.

CAPVT II.

De

Definitione Reali & Subiecto.

PRæmissa nominis explicatione ad ipsam ephemeræ DEFINITIONEM realem progredimur, quæ sequentibus commode

de poteſt abſolui, quod ſit *calor leuius efferatus in toto, a fermento rarefactiuo occaſionali, facile ſubiugabili, in maſſa ſanguinea exortus.*

Generis locum merito tuetur forma ſeu eſſentia, in quo conſiſtit & quo poſito ponitur febris, quod conſtituit calor efferatus in toto. Presſius enim paulo dicit intemperiem calidam vniuerſalem, ſiquidem intemperatum adeſſe calorem & humidi conſequenter ſubdominium per efferationem ſimul innuitur. In eo autem formalem rationem febris conſiſtere non eſt vt multum contra diſſentientes probemus, cum febris ſine calore concepta, revera ſit non ens. Eſſentiale enim febris requiſitum a *Galeno l. 1. de diff. febb. c. 3.* propoſitum, eſt calor p. n. ſeu modo & gradu in corde aſcito naturalem excedens, & per totum corpus delatus, & huius indiuiduus comes pulſus citior ſeu naturali celerior. Quæ ipſa adeſſe, ſenſus & querela ægri, phænomenaque ſufficienter teſtantur.

Calor hic efferatus omnino eſt morboſus, contrarius enim naturali, qui in calore blando, ſanguinis & ſeri miſcela, proportione & motu æquabili conſiſtit; vbi vero a ſtatu naturali deflectit, ſeu modo & gradu ſuperaddito excedit & præternaturalis fit, non amplius blandus manet, ſed efferatur.

Efferatus hinc eſt principaliter ad intra, in radice & centro, effectiue magis ratione fontis ac originis, omnis enim calor vt naturalis, ſic & præternaturalis in radice vitali ſeu corde quærendus. Hinc complectitur ſimul calor efferatus quoque ſanguinis motum turbatum, mutationemque caloris magis radicalem. Idem in effectu eſt ac archeus irritatus, accenſus, efferatus; indignatio ſiquidem ejus non contraria eſt calori efferato. Cum enim actionum in corpore præſides ſint ſecundarii ſpiritus, ſeu archeus, ſequitur his turbatis ac efferatis etiam lædi actiones ſecundum naturam, quæ læſio & impotentia vt in omnibus morbis, ita & hic in archeum redundat, vt conflictetur, repugnet & indignetur. Efferatur item ratione qualitatis & gradûs; eſt quidem idem calor numero & ſpecie, non ἄλλος a naturali, ſed ἀλλοῖος, gradu aſcito

ſcito immutatus,qualitate alterata & intenſa præter naturam, dum naturalem harmoniam tranſcendit, improportionatus ſic redditur vitæ incolumitati, hinc læditur ſanitas, archeus, & actiones exercendi ſecundum naruram potentia.

Efferatus porro dicitur adæquate ad extra, ſeu in toto,affectiue magis,partibus enim extimis & toti corpori internus qualitatis calidioris ſtatus communicatur & inducitur. Et licet horror major vel minor præcedens, tanquam contrarius calori, obſtare videatur; aliud tamen eſt initium ipſius conflictus, aliud paroxyſmus, ſeu febris ipſa potius. Primo impetitur calor,& concentratur,hinc inſurgit & diffunditur,adeoque in vniuerſo habitu,capite,lingua,oculis, manibus,pedibus, intemperatus ſtatus caloris patet. Hinc & in centro ſuo ac radice exerit ſe præcipue calor febrilis, & in ambitu diffuſus.

DIFFERENTIAM SPECIFICAM abſoluit genius febris ephemeræ, qui conſiſtit in gradu efferationis reſpectiue minori,quod calor ſit leuius efferatus,ſeu leuis& mitis.Communem quidem ſortem habet hæc cum aliis febribus, quod ad ignem accedat & efferatus extraneus & peregrinus ſit natiuus calor, ſed in eo differt, quod ejus energia ac euidentia variat pro differentia ipſius intemperiei. Hinc in ephemera non adeo vrens,vt in cauſo,ac putridis aliis,quia ſimplex caloris hic accenſio citra corruptiuam infectionem humorum, a qua vtplurimum acris & moleſtus ſentitur,ſed adeſt caloris reſpectiue ſuauitas, quæ a *Galeno l. 1. de diff. febb. c. 7.* proprium ac inſeparabile huiusmodi febrium dicitur indicium, conueniens omni, ſoli ac ſemper; vnde & *Ebnſina l. 4. fen. 1. Tr. 1.* calorem ſcribit non eſſe acrem, nec mordacem, ſed talem,qualis caliditas corporis laborantis & ebrii.

Notio ergo huius febris ſpecialis patet 1. a *priori*, ratione cauſæ, quod ſit occaſionalis, nam ephemera ſupponit cauſam procatarcticam, ſed non contra, quod *Galenus* teſtatur, cum *l. 1. M. M. c. 4.* aſſerit, vnum ac præcipuum diariæ eſſe indicium, ab aliqua cauſa prægreſſa incepiſſe, recenti ac euidenti, quam medici appellare conſueuerunr procatarcticam, id quod tamen

de ſimplici & exacte tali ephemera intelligendum, minus de ſymptomatica. (2) a *poſteriori*, accidentali febris conſtitutione, a duratione & tempore ratione typi. Mos enim huius febris ad extra eſt, quod breui decurſu ſuum conſequatur terminum ; quod ipſum innuimus, addito, facile ſubiugabili. Eſt quidem febris ſuo modo continua, indeſinenter enim affligit, nec interiectam habet pauſam; aſt quoniam cauſa occaſionalis non tam firmam impresſionem intulit, & fermentum inductum ab ea minus eſt tum mole, tum virtute, facile a natura ſubigitur & euaneſcit, vt efferatio exinde enata caloris leuis ac tranſitoria ſaltim perſiſtere queat.

Jam ad SVBIECTVM deuoluimur, quod ipſum, vt eo clarius pateat febris noſtræ focus & locus, diuidere licebit in proprium & commune, ſeu ſubiectum cauſæ & morbi.

Svbiectvm Cavsae alias dictum inhæſionis & radicationis, vbi minera morbifica reſidet ac ſtabulatur, eſt masſa ſanguinea, communis febrium nidus. Nam cum omnis temperies a ſpiritibus, ſanguine & ſero, vtpote humoribus radicalibus & ſimilaribus, ſcaturiat & in iis fundetur, neceſſe eſt & intemperiem h. l. febrilem eos habere pro ſubiecto ſuo, ſiquidem febris prius ſe exerere nequit, quam per masſam ſanguineam cauſa in ea latitans demum communicetur cum corde, & huic eius effectus inſeratur, calorque ſic innatus turbetur, exaſperetur & flammam concipiat.

Communi ſuffragio ſubiectum cauſæ ſtatuuntur ſpiritus vitales, quod ſpiritus ſit pars ſanguinis tenuisſima & exhalabilis ſemper, vt ſubinde de nouo generari opus habeat: cum vero febris huius periodus breuis ſit ac diaria ſaltim, fieri non poſſe, quin ſubiectum eius quoque cito ſit diſflabile ac alterabile, hinc radicari eam in ſpiritibus magis, nondum fermento corruptiuo ſeu putredine maſſam ſanguineam infectam. Hoc quidem ſano ſenſu verum eſt & concedi poteſt, ſi intelligatur de gradu minori & affectione magis ſuperficiaria, quam centrali, tranſeunte quam immanente, cum citior motus ſpiritibus imprimatur, & ab his inferri ſoleat; Aſt

si a sanguine distinctos & abstractiue sumptos intelligas, facilis fit confusio. Humores enim simul pati ex motu sanguinis & pulsu concitatiori caloreque vaporoso seu insequente sudore liquet, unde merito pro subiecto causali massa sanguinea habenda, & sic spiritus in concreto cum sanguine sumendi, cum calidum innatum & humidum radicale, vt & spiritus vitalis nullus detur, & in rei veritate nil aliud sit, quam sanguinis & seri ἐνέργεια ac justa dispositio. A potiori vero partem sanguinis subtiliorem spirituum nomine venire hodie in confesso est.

Helmontius quidem *de febb. c. 9. t. 23.* & *c. 10. t. 7.* ephemeræ subiectum stomachum statuit, vbi vult illam in eius cauo plerumque ex vitiato cibo sedem habere, quod eo probare conatur, quod facile vomitu peracto cesset; sed hoc subiectum nimis est remotum, & non concedendum, nisi sit a cruditate & repletione ciborum & chyli cum massa sanguinea hinc communicata, & sic motum tumultuantem & peregrinum calorem inducente.

SVBIECTVM MORBI est duplex, vnum particulare, PRINCIPALE alias dictum, vbi febris se exerit primo, quod vt in genere ita & hic in specie COR agnoscitur. Illud enim affici primario in omni febre necesse est, siquidem non potest calor præternaturalis effundi aliunde in vniuersum corpus, nisi a corde, quod fermento peregrino incalescit prius. Enimvero, cum febris natura in caloris intensione consistat, nulla febris fieri, multo minus dici potest, calorque reddi efferatior, nisi in corde tanquam caloris fonte accensa & suborta sit, puta cum sanguine sumpto, quæ causæ sociæ merito stant pro vna. Febrem autem cor proxime sustinere ex actionibus eius læsis, calore scil. & pulsu præternaturali, colligi potest luculentissime.

Alterum vero subiectum VNIVERSALE, seu secundarium, quod & ADAEQVATVM audit, quousque se extendit ac penetrat calor febrilis, est totum corpus, quatenus miasma fermentificum ac febrile, mediante sanguinis circu-

lo, per arterias cum omnibus ac singulis corporis partibus communicatur ac infertur, inque illis varie actiones lædens, sensibus se offert.

CAPVT III.

De

Causa immediata & mediata proximiori.

MIsso subiecto, vt CAVSAS jam lustremus, ordo expostulat. IMMEDIATAM hanc & proximam dicimus esse rarefactionem fermentificam vitiosam, seu expansionem & motum improportionatum humorum vitalium. In statu enim corporis naturali sanguis & serum, tanquam liquores vitales balsamici, calorem & vitam præbentes, blande in vasis decurrunt & mouentur, suauiterque partes afficiunt. Cum vero particulæ sanguinis sulphureæ oleosæ volatiles & serosæ, ob agitationem fortiorem & fermentationem præternaturalem, expanduntur, rarefiunt plus justo, exaltantur, massa sanguinea turbatur, ebullit & motum ferociorem subit, quibus sic in perpetuo motu irrequietis & agitatis calor intenditur, efferatur, molestus fit & actiones lædit, e natiuo blando in igneum febrilem, ex fouente in depascentem degenerans.

Non abludunt adeo, quin ad bonum sensum facile trahi possunt, qui cum *Helmontio* inculpant archeum furibundum, febrimque accersentem, neque enim sibi morbum fabricat aliter, quam ab obiecto improportionato, eiusque imperio sic non relicto integro; qui item turbatam mixtionem sanguinis accusant, quo ipso paulo remotius exprimitur essentiale febris, citra modi notionem, in quo turbatio consistat.

Rarefactionem hanc febrilem fouet CAVSA MEDIATA PROXIMIOR, fermentum h. l. occaſionale & facile ſubiugabile. Omnes vero febres a fermento & quidem peregrino alterante & mouente, vno verbo turbatiuo, oriri neceſſe eſt. Poſita enim in omni febre caloris intenſione, œconomia & circulatione ſanguinis turbata, cauſa redundat in archeum, ſeu motorem primarium. Quoties igitur in eius ſacrarium infertur peregrinum quoddam inæquale, aduerſum, improportionatumque maſſa ſanguineæ, & qualitas, ſeu modus miſcelæ, κρᾶσις, & motus, & conſiſtentia ſanguinis turbatur, vnde archeus irritatus inſurgit luctamque init cum eo, idque expellere conatur. Per fermentum autem intelligitur obiectum aliquod heterogeneum inæquale, quod miſcelam & craſin ſanguinis turbat ac disiicit, adeoque naturamque impetit ac irritat.

Adesſe vero fermentum a priori patet, quod conſtet particulis heterogeneis ſalino-ſulphureis, ſimulque elaſticis, quod tertium fermentum ſpecifice denotat & ex prioribus duobus emergit principiis. Salium enim ac ſulphuris inæqualis miſcela ac concurſus contrarius inducit fermentum, vt ſic in omni fermentatione hæc duo vtramque abſoluant paginam. Principium vero actiuum primum ſalinum apparet in fermento, dum ſulphur & h. l. vitale ſanguinis balſamicum, varie reſoluere, expandere, in motum citare & deſtruere valet; ſulphureum vero alterum, quatenus a ſalibus agitatum & exaltatum, ſanguinis motum alterat, & in corde penitus euolutum & accenſum, deflagratione ſua calorem innatum ſimul efferat, quod teſtatur æſtus abundantia.

A *poſteriori* porro liquet, quod ſit propagatiuum ſui ac immutatiuum, ne dicam ſæpe deſtructiuum, vtpote proprium & eſſentiale omni fermento. Dum enim hæc principia ſe inuicem acuunt, rarefactionem fermentificam peregrinam toti maſſæ inferunt. Hinc lympha incoquitur & difflatur, ſanguis incrasſatur & acrior feruidiorque conſurgit, verbo, inquies & efferatio caloris, ſicque febris oritur.

Quale autem illud ſit h. l. breuibus in genere diſpiciendum.

Sci-

Scilicet *inæquale* eſt, ob principiorum heterogeneitatem, cum particulæ inæquales cum ſanguine & ſero minus miſcibiles, nec vniri, aſſimilari & concordiam humorum conſeruare aptæ, hinc turbas mouent, confuſionem & ſanguinem nimis diſcontinuando rarefactionem pariunt.

Eſt porro *occaſionale*, hinc inductum magis quam in ſanguinis vndis conceptum. Impellunt enim ad hanc febrem corpus inprimis diſpoſitum errores diætæ, ſeu res non naturales vitioſe vſurpatæ, quæ reuera ſunt occaſiones tales externæ, & ſic euidentes & mox manifeſtæ, qualitate calida & motu magis peccantes, fermentifica humorum ἀκρασία inde concepta, materia vero minori materia vero minori magis diſſipabili, volatili & tranſitoria. Hinc non immanens eſt fermentum, hoc loco, ſed *tranſiens* & *facile ſubiugabile*, quatenus qualitas impreſſa haud difficulter ex ſubiecto ſuo ſe expelli permittit, nec ſanguinis maſſa illam ſeruare diu poteſt, denuo ſemper regenerata alterataque a natura, ſublata inprimis ſtatim ac orta febris, moderatave illius cauſa, breui ſic, ſaltem durante conflictu & ἐπισημασία febrili, permanens.

Qui aliis terminis vtuntur, ſeu acidi, ſeu venenoſi quoque, re ipſa nil niſi fermentum tale immutatiuum intelligunt, neque difficulter conciliari & ad bonum ſenſum trahi queunt. Vt vero melius hæc pateant, liceat nobis ex re ipſa probe conſiderata ſtatuere eſſe ephemeram, non minus ac eryſipelas, primum modum & gradum, ſeu ſpeciem febrium continuarum, leuiorem puta; cuius affinis eſt & ſymbolicum tum eryſipelas, tum ſynochus; illa differentia inter alia, quod eryſipelas a cauſa magis interna, ephemera a cauſa magis externa vel quaſi tali oboriatur, ſynochus medio modo ſe habeat; fieri vero ephemeram a fermento bilioſo lymphæ illato, potiſſimum a ſpiritibus fortius agitatis & motis, quod ex ſequentibus patebit. Ita vero omnia facili negotio liquent.

CAPVT IV.

De
Causis mediatis remotioribus.

CONsiderandæ hinc veniunt CAVSAE MEDIATAE REMOTIORES, quas diuidere licet in προηγουμένην *antecedentem*, dispositiuam, & προκαταρκτικὴν, seu *occasionalem*. Prior illa non penitus excludi poteſt; cum enim omne agens agat ad modulum receptiuitatis ſubiecti, conſultum omnino eſt illam quoque attendere. Complectitur vero RES NATVRALES, quæ ſunt modi ac diſpoſitiones tales internæ, in temperamento, habitu corporis, ætate &c. locatæ.

Inter TEMPERAMENTA & huc facit *ſanguineum* & *cholericum*, ſeu ſeorſim, ſeu coniunctim, in ſtatu mixto, ſpectatum, qualis enim modus ſanguinis & ſeri, talis ſanitas, & contra. Etſi enim in illo ſanguis & ſerum, ſeu particulæ oleoſæ balſamicæ & humidæ & volatiles, quantitate & qualitate ſe inuicem probe temperent; attamen cum facile excedat, humiditate præcipue, facilis hinc via eſt ad putredinem & accenſionem febrilem; vid. D. *Præſ. Phyſiol. med. ſect. 2. c. 11. p. 82.* Viſendum id in plethoricis, vbi ſi ſanguini exuperanti & copiæ vaporum nulla datur porta, ſubnaſcitur facile ebullitio præternaturalis, & motu maiori illato calor ſic intenditur. Nullum quoque magis temperamentum febri huic velificatur, quam *cholericum*; hoc enim ob particulas ſulphureas volatiles intenſas, humidis vero blandis depreſſis, bilis generationi, indeque humorum exæſtuationi præprimis inſeruit, ſiquidem fuligines calidæ & ſiccæ, vt tenuiores & mobiliores, colliguntur, cumulantur & acriores fiunt, conceptoque feruore (dum in ſe inuicem furere coguntur, ſubſtrato in quod alias agerent humido inſufficiente,) promte accenduntur. Hinc binoſi ad efferationes eiusmodi magis propenſi ſunt, ſi inprimis diutius jeiunent vel vigilent,

vel

vel exerceantur, aut ſimile quid, vt excandeſcentia, ipſis accidat, quod calorem exaſperare & ſpiritus accendere valet. Vid. *Sennert. l. 1. de febb. c. 6.*

Nec abnuit HABITVS CORPORIS denſior & obeſior paulo, vbi meatus anguſtiores cutisque ſtrictior & ſiccior, vnde per inſenſibilem tranſpirationem fuliginoſæ ſuperfluitates ad exteriora mitti nequeunt, quæ igniuntur quaſi, coaceruantur, & acceſſione obſtetricantis cauſæ alius acuuntur. Inter AETATES inprimis juniores & adoleſcentes facilius hanc febrem incurrunt; vtpote qui calidioribus ac feruidioribus abundant humoribus & magis ad ebullitiones inclinant, ob quam cauſam & quandoque ſenes quoque illam experiuntur. Vid. *Foreſt. l. 1. Obſ. 3. Schol.*

Sic & *Influxus Aſtralis* vel ἰδιοσυγκρασία lymphæ ſuum contribuit, ſiquidem, teſte *Plinio N. H. l. 7. c. 51.* & *Val. Max. l. 1. c. 8.* Antipater Sydonius Poeta, omnibus annis, vno die tantum natali, correptus eſt febre, & eo conſumptus eſt ſatis longa ſenecta, certo illo circuitu morbi. Facit huc exemplum, quod *Rhodius Cent. 1. obſ. 2.* de Viro religioſo Pataui degente refert, illum ſcil. certo certius ſequenti die inuadebat ephemera, quoties per quietem pridie ſibi viſus fuiſſet pane candido in jure intrito clinicis panatella veſci. Natura forſan huic alimento per morbum ipſi familiarem adſueta, quoties infeſtabatur, hac rei præteritæ velut imagine ſenſum excitauerit.

Sed maxime attendi merentur CAVSAE NONNATVRALES, quarum data occaſione externus error diſpoſitionem in actum magis deducere poteſt, quas communi ordine, ratione modi agendi & afficiendi, quatenus prauo vſu, exceſſu vel defectu, poſitiue vel priuatiue peccantes, corpus alterare & deſtructionem inferre valent, enumerare licet, diuidendo eas in internas & externas, ſeu, vt *Galenus* loquitur, quæ foris adueniunt & quæ a nobis ipſis proficiſcuntur; illæ ſunt aer, cibus & potus, hæ vero reliquæ. Inter has primus AER intemperie ſua febrilem hanc inuitat. Præſtat id calidior, moleculis ſulphureis

phureis in motum agitatis, hinc & inspiratus per pulmones, & ambiens vi sua elastica ac expansiua sanguinem attenuans, eiusque circulum accelerans, lymphæ moderamen excutiens, & difflans plus justo, nimiam humorum rarefactionem inducens, adeoque corpus dissoluens, & morbificus euadens. Accidit hoc præcipue si iter, vel ambulatio diuturnior in solis radiis, tempore diei vel anni calidiori, instituatur, vnde & in Hispania, aliisque locis zonæ torridæ vicinis frequentior obseruari solet. Faciunt huc quoque ventus australis, calor balnei inprimis Laconici, & thermæ, longius ad ministratæ.

Idem, licet alio modo & infert frigidus nimis, quandoquidem poros cutis constipando transpirationem sufflaminat, & lympham restagnare facit, vapores vliginosos facile fermentatiuos retinet, & sic euentatione lymphæ prohibita, tota massa conspurcatur, turbatur & flammam concipit, non aliter ac flamma, nisi ventiletur aere, in se ipsam agit & opprimitur, fortiorque euadit, licet hoc modo vix diu subsistere possit. Hinc ob ventilationis defectum densius agglomerantur particulæ, & incalescunt, non alia ratione ac fœnum nimis madide repositum, ob ventilationem prohibitam, particulis inde sulphureis a mixtione solutis sponte incendium recipit; sic & massa sanguinea, exaltatis jam particulis sulphureis ac efferuefactis, ebullit, aque crasi naturali tandem nimis immutata versus putredinem tendit. vid. *Willis. de febb. c. 7.* quod inprimis in degenerante in putridam videre est. Hinc qui per loca niuosa ambulant vel immergunt corpus aquis frigidis, stypticis, aluminosis, tophaceis, gypseis, quæ de leui obsttuctiones inflammatorias producunt, facile in febrem hanc incidunt.

Succedunt huic in ordine CIBVS & POTVS, nocentes improportione quantitatis & qualitatis: illa iterum vel in excessu & positiue, facta nimia repletione, vel inordinata & vitiosa varietate ciborum, cruditates, obstructiones & varia fermenta generare apta, vt hinc cruditas nidorosa oriatur, vel pitritosa indeque diaria, autore *Trulliano l. 12. c. 1. p. 673.* & *678.* Sic quoque a nauseabunda satietate & ebrietate, nimium ingurgitando

tando vini præcipue generosioris, sulphur inflammabile peregrinum cum lympha communicatum & a calore actuatum largius accenditur febrisque inducitur. Vel in defectu & priuatiue, inanitione ex fame & siti, lympha enim sic plus justo exhausta, calor innatus, dum nihil vehiculi alimentique habet in quod agat, efferatur.

Qualitas vero assumtorum potiorem causæ subit rationem, siquidem quæ calidioris sunt naturæ & biliosæ, rarefactioni velificantur, lymphæ φλόγωσιν fermentificam & elasticitatem maiorem inducunt, sulphur seu particulas oleosas & salinas volatiles sanguinis augent & intendunt, calorem efferant, tale enim additum tali illud magis reddit tale, etiam vt h. l. cum noxa. Hinc toto die ephemera gignitur ex cibis calidioribus potuque generosiori & spirituosiori, vt sunt vinum Hispanicum, spiritus vini, aromata, piperata, medicamenta calidiora & acria, olea destillata, mel ipsum, de quo *D. Præses* exemplum obseruauit, quendam ex melle largius paulo assumto, calore per 24. horas intenso correptum, donec iterum moti fluctus considerent. Similiter cibi acriores, vt sunt allium, cepæ, nasturtium &c. si abutaris eis, facile feruidiorem sanguini inducunt statum, idem etiam dictum esto de medicamentis. Obseruauit aliquoties *D. Præses* ab assumptis purgantibus, in teneriori- bus & rarioris paulo habitus corporibus, etiam citra hypercatharsin, obortam ephemeram, euacuata paulo largius lympha, motu peregrino massæ sanguineæ inducto. Sic & extrinsecus admota medicamenta acria, caustica, vt vesicatoria, dropaces, sinapismi, vrticationes, spicula sua fibrillis nerueis infigunt, sanguinem in poris morantur, lympham acriorem reddunt, calorem excitant & exasperant.

SOMNVS quoque & VIGILIAE, lymphæ & spirituum alternationem dispensantes, huc faciunt. SOMNO quippe nimio ligantur spiritus, obnubilantur, immerguntur que penitius humoribus, vtrisque inde, motu sufficienti cessante, vegetis alias, torpor infertur, insimulque, ob impeditam alimenti distributionem plenariam, & digestionem retardatam, collecti recrementitii humores facile fermentum concipiunt, vt hinc febris ephe-

mera oboriri possit. Exemplum ephemeræ a somno meridiano allegat *Rhodius Cent. 1. Obs. 3.*

E contrario & VIGILIAE immodicæ, & lucubrationes nimis diu protractæ, corpus ad flammam promtius concipiendam haud exigue disponunt, dum spiritus, & cum iis lympham ad functiones necessariam, qui nunquam otiosi sed assidue agunt, nimium insumunt & eliciunt, si maxime studiis simul severioribus impenduntur. Resolutis sic iis & a coquendi munere aliorsum avocatis, digestio in primis viis languere incipit, chyli evolutio & distributio impeditur, inde humores fiunt acriores, bilis & cruditates adaugentur, corpusque exiccatur, spiritus vero ob continuam agitationem & absumtionem fervidiores redditi exasperantur & efferantur, sicque facile massæ sanguineæ inordinatus motus ac exæstuatio inducitur.

Par ratio est MOTVS corporis, qui si vehementior, cum violentia, fatigatione & lassitudine, transcendens εὐφορίαν, vires exoluit, spiritus in motum impetuosiorem citantur, qui humores partim difflant, partim ebullitione concepta cum spumosa rarefactione in maius spatium ampliari cogunt, non secus ac vina & spirituosa de levi quavis occasione vel motu calefacta, aut dolio strictius inclusa, fervorem concipiunt, elogio *Willis. l. de febb. c. 8.* Sic, syrio inprimis vrente, exercitiis corporis variis, vt equitationibus, saltationibus, pugilationibus &c. immoderate vacando, concitatior motus & fervor insolitus infertur spiritibus, qui, in corde expansi & rarefacti nimis, exinde motu rapidiori in totum corpus deferuntur, illudque exæstuare faciunt, & sic ephemeram accendunt. Sic quidam fortius per pedes tempore æstiuo iter faciens, per totam noctem sensit calorem insignem mane iterum cessantem, observatore *D. Præside.*

QVIES vero diuturnior & otiosa nil nisi cruditates parit, siquidem corpori motu conveniente denegato humorum circulus retardatur, calor vegetus obtorpet, restitant hinc excrementa fuliginosa, digestione minus rite absoluta, coacervata, impuritates massæ sanguineæ, ventilatione haud concessa, infe-

runt,

runt, quæ postmodum motum intestinum turbulentum seu fermentationem præternaturalem facile promouent.

Excreta porro & retenta dum naturæ legibus minus respondent, non minorem conferunt culpam. Cum nimirum magis vtilia nimium quantum excernuntur, causæ priuatiuæ faciem induunt, spiritus & humores depauperant, viresque absumunt. Sic ab euacuatione nimia per sudorem, venæsectionem, purgantia δραστικὰ fortius operantia, hæmorrhagias quascunque largius fluentes, lympha ac sanguis magis quam par est exhauriuntur, reliqua massa hinc magis improportionata reddita, spiritus & pulsus citantur, calor efferatus, verbo, febris oritur.

Si vero inutilia retinentur excernenda, massam sanguineam conspurcando fermentum febrile inducunt. Sic ἀδιαπνευστία, ex obstructione pororum cutis, effluuia calida & sordida, sudore separari solita, cohibet, siue a stipante frigore externo aëris vel balnei, siue ab inuiscantibus sordibus cuti impactis orta, vnde particulæ facile fermentescibiles sanguini nuptæ, tumultuariam rarefactionem pariunt. Deficientibus mensibus, suppressis lochiis in recentibus puerperis, & lacte in mammis collecto & coagulato, febris lactaria & diaria sæpissime fit, quæ pro re nata ad aliquot dies producitur. Spectat huc venus largior & immodica, sæpenumero ephemeram excitare solita.

Animi tandem Pathemata quantum ad febrem hanc producendam possint, claro clarius est, siquidem in spiritus & humores immediatum & summum quasi gerunt imperium, quibus excessive alterando, eos vel exagitando vel concentrando, facile labem inferunt. Inprimis ira, quæ veluti feruor & excandescentia sanguinis & febris quasi ipsa est, resolutis & dissipatis nimis in ea spiritibus caloreque cordis efferato, sanguinis ad exteriora motum fortius citare ac commouere facit, quod & in gaudio, licet minori vehementia, accidere solet. Tristitia vero, timor, mœror, curæ & solicitudines spiritus circa cor retinent, deprimunt, coagulant, suffocant, e quibus fermentum occasionale in lympham deriuatum efferationem promptam progignit. Terrore quoque incusso, a peri-

pheria ad centrum repentino recursu ibi reuocatis spiritibus & humoribus, iisque coarctatis vis vnita quasi fortior euadit, vt hinc exæstuare & flammam suscipere facile queant. Exemplum proprium allegat *Ant. Beniuen. l. de abd. morb. & san. caus. c. 62.* ex terrore flammæ e pauimento prosilientis iniecto. Plurimorum horum exempla vel apud *Galenum* abunde passim congesta & obseruata leguntur, nedum apud alios, vti & *Ebnsina* plurium talium casuum, vnde oriatur, seorsim meminit.

RES denique PRAETERNATVRALES in censum quoque causarum veniunt, sed ephemeras fere nothas magis & symptomaticas quam exquisitas generant. Primo loco obstructio laudanda, quæ vel interna seu cacochymica, cujus mentionem facit *Galenus l. 8. Meth. med. c. 4.* a succis scilicet vitiosis & impactis multis crassis transpiratione prohibita retentis; vel externa, pororum cutis, de qua *l. de tuend. san. c. 3.* scribit: vapores occlusi incendium suscipiunt facile ac diariam producunt. Deinde inflammationes partium leuiores ephemeram pariunt, siue sint simplices & benignæ, vt ex erysipelate frequenter accidere solet; siue simul complicatæ cum tumore & mali moris, sine vlcere tamen manifesto, eæque vel in locis externis, pluribus glandulis refertis, vt in bubonibus, teste *Galeno ad Glauc. de art. cur. c. 7.* Hinc sæpe tonsillæ intumescentes, ob lympham inæqualem & fermentificam redditam, febriculam talem citant. Sic & ex mammilla inflammata diariam subortam vidit *Forest. Obs. 6. l. 1.* idem de furunculis, & tumoribus partium aliarum calidis valet. Id quomodo fiat, per sanguinis & lymphæ circulationis leges hodie concipere perfacile est, abreptis cum refluis humoribus particulis fermentatiuis & cum fonte suo communicatis. Vel locis internis & viscere nobili ac propinquo cordi, quod si inflammatione laboret, suscitari febriculam talem leuem & diariam non posse, nemo inficias facile ibit.

Fit quoque, vt a lipothymia, v. g. a terrore orta, subsequatur ephemera, spiritibus prius concentratis & dispersis, hinc penitius insurgentibus & agitatis, donec in ordinem redeant eluctati remoras in grumescentia lymphæ positas. Dolores

iti-

itidem harum vel illarum partium febrem hanc accendere possunt, quatenus ille ſpiritus continuo irritat, & juxta cum lympha citatius impellit, vnde & vigiliæ & turbationes animi enatæ calorem efferant. Sic dolor colicus, hæmorrhoidum, furunculorum, nephriticus, a pernionibus, ab ambuſtis ephemeram excitare ſolet. Par ratio eſt vulnerum & fracturæ oſſium, aliarumque læſionum dolorificarum; dolor nempe concitat ſpiritus, & hi ſimul humores. Sic & hæmorrhoides ſuppreſſæ fermentationem ſanguini febrilem diariamque efficiunt. Coryza ipſa & catarrhi acres ſalſi ephemeram producere poſſunt, lympha nimirum exaſperata & fermentifica reddita. A vermibus quoque ipſis varii generis excitata viſa fuit.

Capvt V.

De Differentiis.

Enucleatis jam cauſis, ſuperſunt DIFFERENTIÆ, quarum cognitio cum diagnoſin & therapiam facilitet, ad eas nos nunc accingemus conſiderandas.

Ratione Formae ſeu generis, & quidem quoad ſpeciem, alia ephemera eſt *primaria*, ſibi relicta, ſolitaria, affligens per ſe, quæ antecedit putridam & hecticam, quatenus a cauſa occaſionali euidenti, ſeu rebus nonnaturalibus minus congrue vſurpatis, oritur; alia *accidentalis* & *ſymptomatica*, quæ alii morbo accidit, vel ſequitur inflammationes particulares, ſeu a rebus præternaturalibus, vt bubonibus, doloribus magis orta.

Complicata alia ac comitata, quam vna ſtipant ſymptomata alia. Talem ſtatuere poſſumus dari in eryſipelate, doloribus dentium, ipſaque arthritide & podagra, quod *Helmontius l. volup. viuent. morb. t. 14.* affirmat, vbi aciditatem podagræ cauſam inculpat, hinc fit, *inquit*, quod natura perſentiens illam aciditatem in ſpiritu, quam concepit ex ſemine ſeu charactere podagrico, confeſtim excitet febrim ephemeram ante podagræ acceſſum,

Quoad *normam* seu durationem, alia est *exquisita*, simplex, quæ καὶ ἐξοχὴν, citra adjectionem, ἐφήμερος proprie & absolute sic appellatur, & re & nomine talis est, quæque normam & naturam febris ephemeræ exacte tenet ac obseruat, nec vltra diem naturalem extenditur, de qua potissimum agimus. Alia vero *minus exquisita* & magis degenerans & extensa seu spuria est, quæ cum additione, plurium dierum, ephemera improprie seu πολυήμερος πυρετὸς vel ἐκτεταμένος dicitur, quæque quodammodo re sed non nomine cum priori conuenit, quatenus ad plures dies durat & communiter synocha imputris audit.

Quoad *morem* seu genium, alia est *benigna*, mitior, qualis communis illa simplex & exquisita, salutari sudore judicanda. Alia *grauior* & ferocior, complicata grauioribus symptomatibus, vti est syncope. Aliam *Rhodius obs. 1. c. 1.* notat, cum dolore capitis, vigiliis, deliriis & compressione pulsuum, aliisque signis a priuata corporis dispositione adeo horrendis, vt maligna videretur, semper tamen a robore naturæ largiori lotii profluuio solutam. Alia *maligna* & pestilens, mali moris, quæ vltra sphæram intemperiei simplicis symptomatibus prauis gaudet, vnde & quandoque epidemia magis ac contagiosa, qualis videtur fuisse ἱδρωνόσος, sudor ille Anglicus dictus, qui etiam intra 24. horas sudore solutus, morteque vtplurimum terminari solitus fuit, conjuncta lymphæ fermentificæ spiritibus infesta malignitate. Ex quo etiam fluit, ratione *temporis* aliam esse *indefinitam*, aliam *periodicam*, qualem *Borellus Cent. 2. Obs. 100.* meminit, quæ singulis trienniis castrensem causidicum eodem tempore detineri solita est.

Ratione SUBJECTI, alia est *essentialis*, sitque in corde accensa lympha ac spiritibus primario, vt ex animi affectibus & aliis rebus nonnaturalibus; alia est per *consensum*, aliunde communicato feruore, ex inflammatione, dolore partium aliarum, abscessu, tumore, luxatione, vulnere &c. laudatis.

Ratione CAUSARUM, totuplex est, quot causæ illam progignere obseruantur. Tangemus vero solum, aliam esse a

cau-

causa positiua, a materia fermentifica lymphæ illata, vt ab ebrietate; aliam a causa *priuatiua*, calido efferato intensius per humidi absumtionem, euacuata plus debito lympha, tanquam vehiculo & inuolucro spirituum, ut a purgantibus &c.

Ratione *notarum differentialium*, differt ac distinguitur partim gradibus subordinatis a se inuicem, partim reliquis febribus. Sic nomine & gradu saltim a synocha imputri, a putridis vero aliis typo & a posteriori saltim differt. Tacemus alia, quæ ex superioribus clarent.

CAPVT VI.

De
Signis Diagnosticis & Prognosticis.

AD curationem priusquam nos conuertamus, SIGNA vt penitius eruamus ephemeram testantia, & cognitionem ejus planiorem plenioremque inferentia, debito tenemur jure. Cognitu quidem prima fronte non videtur admodum difficilis, verum accuratius & certius a posteriori, cessatione illa breui, noscenda.

Imminentem præsagiunt signa cum aliis febribus communia, seorsim procliuis corporis in eam constitutio, ratione temperamenti habitusque corporis, consuetudinis; & maxime ipsæmet causæ procatarcticæ prægressæ. Saltim vbiuis cauendum quoque, ne illis positis vel prægressis vt febris alia, ita & ephemera fiat, cum reliquis non confundenda.

Præsentem vero significant & notant ESSENTIALITER INHAERENTIA, vtpote signa inseparabilia & propria seu pathognomica, quatenus nimirum morbi essentiam absoluunt & indicant, cumque eo necessario cohærent, ideoque mox in principio adsunt, semperque affectum vsque ad finem comitantur, verbo, formale morbi.

Si-

Signum igitur essentiale ratione vocis geminæ febris ephemeræ duplex hoc loco esse potest, commune & proprium. Commune cum aliis, est calor febrilis, latius sumtus, cuius conditio consideranda (1) ratione modi inuasionis, statim enim a principio incipit, totus repente accedit, æquali gradu permanente, cum absentia sensus rigoris extremitatum, quod ordinarie fit. Quandoque tamen coniungitur, sed leuis saltim, ab ἀδιαπνευστία, vel frigore, idque duntaxat cum cacochymicum corpus exspirationem multam eamque calidam & acrem diffundit, quæ, ob cutem a frigore densatam, aut ob exilium meatuum constipationem, suppressa ferit partes neruosas, vel causa quoque priuatiua exorta, & hoc extraordinarie magis. (2) Ratione motus, inseparabile quoq; indicium inquit *Galenus l.1. de diff. febr. c.8.* est æqualis & liber ascensus in caliditate & pulsibus simul; non tamen proprium, quamvis his maxime insit, cum & aliis quibusdam commune, (nempe synochis & hecticis, in quibus etiam calor æqualiter, neque cum rigore inuadit) sicut etiam consistente febre mediocritas.

Proprium vero, quod ephemeræ præcipue conuenit, est calor obseruandus ratione qualitatis, est enim mitis ac suavis, respectu aliarum febrium, non tactu acris, sed halituosus, absque mordicatione & punctura, vti in putridis, sed talis, qualis in exercitatis valde, iratis ac ebriis deprehenditur. Denique ratione typi, seu quantitatis & durationis, continuus ille calor durat saltim diem naturalem, XXIV. horarum spatio inclusum, & in declinatione venit ad perfectam ἀπυρεξίαν, exacerbatione simul & semel plenarie sedata.

Patefaciunt eandem POST - ESSENTIALITER CONSEQVENTIA, symptomata omnis generis, actionum læsarum, excretorum & retentorum, & qualitatum mutatarum. In *facultate naturali*, nullum præcedit cibi fastidium, nisi a repletione nauseabunda; nulla adest spontanea corporis lassitudo, neque grauior somnus, neque horror & oscitatio, nullus capitis dolor, & ventriculi corporisque inquietudo deprehenditur in *animali*, comparatione cum reliquis facta. Contra ea pulsus ad harmoniam naturalis magis inclinat, celer, sed magis æqualis. Respiratio

minus

minus citatur; in excretis vrina quoque saturatior paulo, sed breui mutata in melius, quod & de cruditate præuia, v. g. abebrietate intelligendum. Sudor largior, *Galeno l.1. de diff. febb. c.7.* edisserente, in declinatione emergens exactum ephemeræ est signum, suaui enim vapore vel blando & benigno madore prævio, integra cessatio sequitur, quam integritas perfectæ sanitatis excipit iterum.

Confirmant idem Causae praegressae euidentes, febris huius parariæ, per supra dicta, quæ ex relatione ægri & adstantium patefiunt, adeoque non difficulter eruuntur, quomodo characterem febrilem impresserint lymphæ. Sic ab ardore solis, mora longiori in aere æstuante prægressa, non defensa satis parte, calor manifestum vredinis sensum eidem infert, seu caput fuerit inprimis, seu manus circa carpum, ex quo centro tristis sensus diffunditur in vicinum clima, & pulsu teste in reliquum corpus.

Sic assumta alimentosa vel medicamentosa ephemeram induxisse, ex eorundem substantia, quantitate, proportione & qualitate deprehenditur. Sic motus, vigiliæ, & reliquæ res nonnaturales, causæque euidentes latere nequeunt, modo & prouide inquirantur ab artifice, & candide recenseantur a patiente vel adstantibus. Quæ etiam variant circumstantiæ phænomena, modificare quidem eadem, prout quælibet causæ agunt diuerso gradu, queunt, re ipsa tamen satis constante.

Cognitæ exacte ephemeræ facilis hinc & benigna consequitur Prognosis, ratione Salutis & Mortis. Et quidem in genere ex sui natura non est periculosa, sæpe absque medici auxilio per se cessat, citiusque abit quam cognoscitur. Qui vero diariam rite cognouerit, statim poterit prædicere, eam esse breuem, nec vltra terminum sæpe dictum duraturam. Exquisita enim periculo caret, inprimis si principium bene tolerare possunt, & minus maligna sed leuia eaque pauca adsunt symptomata. Imo & ob breuem

durationem, accedente inprimis periti medici prouidentia, corpus noſtrum leuiter ſaltim afficit, nec multum affert incommodi; & quemadmodum originem habet in ſubiecto minus ſtabili, ſed tenuiſſimo & facile reparabili, ſeu vt eius generatio celer, ita ſolutio talis quoque erit. Non tamen eſt negligenda, quamuis velocis & bonæ terminationis ſit, cum poſſit propagines malas gignere, & per accidens periculoſa fieri terminatione & degeneratione in alias, ex incuria maxime & negligentia ægrorum.

Prædictio hinc deſumenda a cauſarum, a quibus producuntur, diuerſitate earumque vehementia, vnde facilius vel difficilius tolluntur; hoc ſi fit, ne degenerent in alias febres, periculum adeſt. Sic ex cruditate & corruptione ciborum nidoroſa, inprimis ſi aluus fuerit lubrica, minus noxia; ſin adſtricta, grauior eſt & periculoſior. Sic quoque ſi ab adſtrictione cutis vel a στεγνώσει, minus manent intra terminos ephemerarum, illæ enim ſimplicem non ſolum intemperiem calidam excitant, ſed & vitioſos humores in corpore vel generant vel retinent. Hinc ſæpenumero, in cacochymicis præcipue, in putridas poſt aliquot dierum curſum, aut, ſi mitiores humores, in ſynocham citra putredinem, ſeu πολυημέραν tranſeunt. Si magna obſtructio facta ſit, autore *Galeno l. 8. M.M. c. 4.* febris non erit ephemera.

Si ab inedia eaque longiori oriatur, facile in hecticam tranſire poteſt, diſpoſito inprimis corpore ſicciore. Animi affectus ſubiti ſponte fere ceſſant, leuioresque pariunt ephemeras; ex vigiliis tamen qui ea laborant, facile in ardentem incidunt, humoribus plus juſto fuſis ac calefactis. Ab inflammationibus externis, (ab internis vero viſcerum peiores ſunt,) vt ex inguinum tumoribus ſeu bubonibus, vbi calor ephemeræ ſaltem eſt conſenſualis, ſi omnia accidentia ſtatim minorentur, ſalubris erit, hinc & *Cous 4. aphor. 55.* omnes febres ex bubone præter ephemeras malas pronunciat. Quando

do vero causarum diuturnitate vltra diem perdurant in corpore plethorico, degenerant in synocham. Sic a medicamento caustico continuato nimis in corpore bilioso exsangui oborta ephemera, cum dolore intensissimo in hecticam trasmutata fuit, apud *Forest. Obs. 7. l. 1. Schol.*

Ratione Longitvdinis & brevitatis, exquisita nomini conformem seruat terminum & desistit post primam accessionem; minus legitima ad triduum vel quatriduum prolongatur, & si longius perduret, nomen amittit. Vbiuis vero a posteriori magis hæc longitudo & breuitas, imo tota febris æstimanda.

Modvs Eventvs duplex esse solet, vel *solutio benigna*; quæ vix nisi ἀκύρως paulo κρίσις appellari meretur, quippe non morbus acutus est, quia breuis & leuis, caretque malis accidentibus illi familiaribus. Terminatur ordinarie sudore vaporoso naturali non admodum multo vel largiore, sed leui, aut madore pauco, soluiturque sic absq; omni exacerbatione, sibi relicta. Vel *degeneratio* in alias deteriores, siquidem vel ob vitiosam corporis affecti constitutionem, vel ob commissum nouum in aliqua diætæ parte aut medicamentis errorem, vel ipsius fermenti prorogatum fomitem, mutationis periculum verendum est, quod fit in genere, si vltra statutum tempus diutius perduret quam par est, nec sudor cum ἀπυρεξία plenaria & pulsu æquali acciderit, vel si æger sudauerit, tamen ex integro non desinat febris, elogio *4. aphor. 56.* vel si dolor capitis, comitans ephemeram, perseuerat constanter; quæ monstrant in aliam conuerti febrem, per propria signa eruendam.

Præstat hinc & medicum & ægrum cautum esse. Medicum, ne statim febris signis præsentibus vel ephemeram exclamet, adeoque negligat, fallendus facile insidiis, & morbi statu immutato, vt quod turpe est eidem non minus ac duci bellico, dicere cogatur: non putaram. Ne item febrim reuera diariam, vel quasi talem, eamque sua natura leuiculam & breui desituram, præcipitet in aliam, vel prognosi lata, vel male tractato morbo. Ægrum vero, ne in crastinum differat res serias, hostemque vel

negligat, vel plus justo timeat, in eosdem offendens scopulos.

CAPVT VII.

De *Curatione generali, & speciali ex fonte Chirurgico.*

COgnita hactenus febris ephemeræ natura cum suis causis & signis, CVRATIONEM vt jam, tanquam præcipuam medendi partem, subjungamus necesse est. Vtut vero communiter nec difficilis videatur earum curatio, nec vtilis, quod per se mediante sudore cessare soleat, & raro ad eius curationem vocetur medicus; cum tamen non sit vnius generis, cum facile in alias grauiores degenerare queat, & principiis obstandum sit, nec leue quoque negligendum incendium, præstat vbiuis circumspectum esse, nec in his imparatum offendi medicum.

Absoluitur autem, ex Methodi Medendi legibus, tribus INDICATIONIBUS, CURATORIA, PRÆSERVATORIA, & VITALI. CURATORIA motos componere fluctus, & massæ sanguineæ illatum feruorem debite compescere, adeoque fermenti peregrini difflationem attendere jubet. PRÆSERVATORIA causas fouentes respicit, aufferendo præsentes, materiale incendii, restaurando defectum absentium, & maxime fermenti multiplicationem. VITALIS virium, spirituum, lymphæ, viscerum tonum ac robur & hic, quantum opus, cordi habet.

Hisce indicationibus præsidiis ex triplici possumus satisfacere fonte, & quidem Chirurgico, Pharmaceutico & Diætetico. Si vllibi vero, sane in ephemera in singulis præsidiis attendenda est methodus Hippocratica & probe distinguenda, προσθέσει καὶ ἀφαιρέσει constans, ne ordo invertatur temere.

Ex

EX CHIRURGIA primum occupat locum venæ ſectio, magnum & generoſum nimis remedium, febrique huic minus fere proportionatum. Qui facile venæ ſectionem indulgent, eique fauent; & in ephemera illam admittere leguntur, ad ventilandum ſanguinem mature, & particulas calidas, ne accendantur, remouendas, vti etiam apud *Williſium l. de febb. c. 8. p. m. 163.* in juuene, habitu corporis athletico, ab immodico vini generoſi potu, admiſſa fuit. Res eo redit, vt ſummatim nos expediamus, venæ ſectionem non conuenire niſi a cauſa poſitiua, eaque vrgente, metu grauioris mali, ab euacuatione aliqua ſanguinis ſuppreſſa, corpore plethorico, adeoque præſente indicatione. Sic ſi menſium fluxus non eueniat, prægreſſa ira, ac febris eiusmodi accidat; ſi a vulnere capitis, præſentibus laudatis circumſtantiis, inflicto ebrio eadem eueniat, & ſimilibus aliis, ægro præſertim adſueto, admitti poteſt. Si item extendatur paulo, maxime ſynochæ facie apparens, locum eadem habet; in aliis vero caſibus non temere, hoc quidem titulo ephemeræ, inſtituenda. Idem dictum eſto de CVCVRBITVLIS, venæ ſectionis ſuccedaneis, quæ tamen aliis in febribus vniuerſali nomine minus frequentantur.

Referendæ quoque huc FRICTIONES, in hac febre antiquitus vſurpatæ, quæ certis caſibus non ſunt de nihilo, ad promouendum tranſpiratum, inprimis ſi cutis denſior & adſtricta, vel occaſione bubonis, & rheumatiſmi alicuius morbus enatus fuerit; laxant enim & aperiunt poros, vt materia in halitus conuerſa euacuetur, & perſpiratio liberior reddatur, calorque natiuus roboretur. Curandum vero, vt leuiter & molliter peragantur, nec longæ ſint, alias magis attrahuntur humores, & affluxus citatur. Simul vſum inueniunt, adhibitis pulueribus cypriis, in capite, in crinonibus, litibus ex melle & aliis, quorſum & vnguentum *Aetii* ex nitro & oleo retuleris.

Et INVNCTIONES enim eiusmodi olim quoque ſolennes erant in ephemera curanda, hodie itidem rariores, præterquam topica, ſeu locali indicatione præſente.

BALNEVM ſequitur, cuius olim in ephemera potiorem habebant rationem, eoque vtplurimum ſolo, habita ſimul victus ratione, cu-

ram instituebant, quod *Galnnus* propria experientia *l.1.diff.febb.c.2.* testatur, quando scribit: nos vero re ipsa hoc millies probauimus, prima accessione finita lotum hominem, ac post mediocri cibo refectum, ad consueta opera transmittentes, vt qui alteram febris accessionem sensurus non esset, neque nostra nos fefellit opinio. Verum est, juuat balneum diarias, vti cum *Hollerio* plurimi eius virtutes collaudant, si ab vredine, quia refrigerat & humectat, si a frigore, calefacit, si a lassitudine & rarefactione cutis nimia lassatum corpus, reficit, si a cutis adstrictione & siccitate, relaxat ac humectat.

Cum vero apud Europæos & inprimis Germanos tanta balneandi frequentia, & in illis apparandis diligentia, ac antiquitus Ægyptiis & hodienum adhuc locis calidioribus & orientalibus obseruata, minus in vsu sit, corporaque haud promiscue, vt illis, in balneum mittenda, vtpote quæ impuritatibus sæpissime scatent, hinc plus damni iis afferri posse verendum, ne actuentur magis cruditates, vt faciliorem accensionem subire valeant.

Hinc *Trallianus* non incongrue optimum quidem & præcipuum defatigatis lauacrum scribit, sed citra rationem adhibitum non paucos insigniter offendere, plethoricos & cacochymicos. Adde ex cruditate, repletione, retentis euacuandis, fluore alui vel catarrho aliisque enata. Eorum vero in locum pediluuium in vigiliis, lassitudine, motu fortiori & æstu solis causæ vicem subeuntibus, substituendum, vel abstersiones cutis sudorumque aqua tepida, seu fotibus, ex emollientibus, abstergentibus, & roborantibus, decocto *serpill. capill. ♀is, hyssop. origan. chamom. melilot. fœnic.* & aliis instituendas suademus.

CAPVT IIX.

De

Remediis Pharmaceuticis.

CHirurgiam excipit PHARMACIA, quæ sub se comprehendit & Purgantia & Alterantia, interna & externa.

Euacuantia hic prima fronte non æque necessaria apparent, neque iis promiscue curatio occipienda, vel absoluenda.

Non

Non habent locum, si a causa priuatiua oriundus sit morbus; habent, quando fomes in primis viis hæsitat, aluo adstricta, cruditatibus, flatibus coniunctis, præuia ebrietate & infarctu minus superando, nisi fiat euacuatio. Ita vero in prima herba extingui potest morbus, minera pituitosa vel biliosa ablata, vocando in vsum LENIENTIA, e *sirup. rosar. solut. pilul. aloët. violat. rosat. aloephangin. sennat. elect. lenitiv. pulpa tamarind. spec. diasenn. brodio laxatiuo*, acuendo 🝀*ro* ⊕*lat. cryſtall.* vel *cremore* 🝀*ri.* Et vel Clyster leniens & refrigerans suffecerit, vbi aluum expedire ex vsu videatur, ex radicibus herbis & floribus emollientibus, cum appropriatis scopo remixtis ac apparatis.

PRÆPARANTIA & Digestiua magis, vbi mora conceditur, conueniunt; vt & PURGANTIA proprie dicta, neque enim hoc loco vltra *sennata*, vel *rhabarbarina*, aliaque id generis excedendum fuerit, imo fere ne his æque opus est.

VOMITORIA vero, quando ob cruditatem biliosam vel pituitosam, cum farragine maiori collectam, iis opus videtur, magis præsentaneum edunt effectum, vnde &, ex *Helmontii* mente, & a vomitu, vel peracta digestione, sponte cessat. Hinc præsente cruditate tali vel repletione, præuia ebrietate, vel congestione prægressa, cum ructibus & grauitate ventriculi, ne saburra ibi residens massam sanguineam intimius afficiat, emeticum, ad malum radicitus tollendum, propinari potest, data ▽ *bened. Ruland.* ⊖ ⊕*l.* 🝀 *emet. extr. asari*, aliisue in brodio carnis facile assumendis, minori tamen magis dosi. Ita enim & aufferre nidum morbosum & anteuertere aliam febrem licebit.

Eodem communi adiumento præsto sunt DIAPHORETICA quæ vt febrium sunt panacea quædam, ita & ephemeræ curandæ apprime debentur, fermentum rarefactiuum corrigere & diffusionem illius tollere, vnaque per blandum sudorem exterminare, apta nata, in quo vnice huius febris solutio & salus consistit. Meliora vero sunt & præcipua *Bezoardica*. Vti enim nusquam tuta fides, ita præstat & hic circumspectum esse & via regia incedere, præcipue in bubonibus, tumore glandularum aliarum, febribus puerperarum, stagnatione lactis, arthritide vel erysipelate quoque imminente, imo & in gene-

genere ne in putridam continuam vel malignam fiat conuersio. Prosunt hoc nomine præcipue media & aliquanto volatiliora, vt ςάσις feri & consequens immutatio fermentifica febrilis tanto præsentius expugnetur. Instar omnium esse queunt ℞*a bezoardica Rolf. Mich. Wedel. Ludou. mist. simpl. ess. myrrh. balsam. theriacal. liquor C. C. succinat. fermentum bezoardicum viperinum, diascordium Fracast.* ♁*ium diaph. bez. minerale,* ♂*le,* ♃*le, pulu. bez. Wed. mai. & min. spec. de hyacinth. pulu. Pannon rub.* & alia.

Ex DIVRETICIS in vsum trahenda temperatiora, quæ lympham contemperando & reparando feruorem & sitim mitigant, quatenus sulphur accensum obtundunt, volatilitatem peregrinam rarefacientem fermenti figunt, & scorias biliosas ex massa sanguinea abstergendo per vias urinarias præcipitant & educunt. Inseruiunt huic scopo acidula & alia, vt ℞*a fl. 4. cord. bellid. pap. rhœad.* ♎ ⊖*is,* ⊕*i,* ⊕*i philos.* ⦶osa item præcipue, nisi quid obstat, ex *clyss.* ☿ ♀*at.* ♎ ⦶ *dulc.* ⦶ ♁*iat. arc. dupl.* aliaque huiusmodi aperientia, quæ & ipsa potui consulto possunt indi, consentiente ventriculi tono & alui statu.

Colophonem addunt omneque absoluunt punctum ALTERANTIA, confortantia, cardiaca, principia vitalia, spiritus, sanguinem & lympham moderantia & conseruantia. Sic propinanda frigida & humida ex aquosis acidis & confortantibus spirituosis, v. g. ex aquis refrigerantibus cordialibus, hepaticis, analepticis, vt *acac. acetos. ceras. nigr. endiv. scorzon. fœnic. fl. borag. buglos. cinam. s. v.* quas cruditas, lassitudo, vigiliæ, mœrores & aliæ indicant causæ; vt & ▽ *prophyl. Sylv. bezoard. Rul. Cordial. H. S. frig. C. C. citrat. Waldschmid.* Sic ex acidis, præter superius memorata, *sir. rub. idæi, berber. rib. acetosit. citr. corall. julap. violar. comp.* ex confortantibus vero *conf. de hyacinth. alkerm. incompl.* quæ & in curis & lassitudine tristitiaque conducunt; *semina* quoque *4. frig. maj. pap. alb. amygd. ambros.* aliaque id genus; ex quibus facile julepi, mixturæ, potiones, emulsiones, & aliæ formulæ formari & pro indicantium modulo variari possunt, saporem pro re nata illis *sirupo gr. Kerm. pap. rh. gemmat.* & dictis aliis conciliando.

Tacemus roborantia ſpecifica, ſtomachica, hepatica, vterina, neruina & ſimilia, ex ſuis loculis ſumenda, quæ cauſam coniunctam & fouentem, vt v. g. cruditatem & vomitum, ictericum inſultum, tormina poſt partum, articulos, & ſic porro reſpiciunt. Hæc enim cum bezoardicis & diaphoreticis maritata ſpecifice magis ſatisfaciunt indicationibus. Sic colicæ ſi coniungatur ephemera, & torminibus dictis, carminatiua; ſic calculo, reſoluentia & anodyna; vomitui theriacalia; arthriticis cinnabarina optimo conſilio maritaueris.

Enimvero cauſæ hæ fouentes in nullis fere febribus magis attendi merentur, vti, præter dicta, ſæpe in ventriculo hæret minera, *elix. propriet.* ⊕*li Mynſ. ſtomach. Mich. Rolf.* & aliis corrigenda, additione *M. S.* v. g. ad febrim ſimul habito reſpectu. Vtrobiuis præcipitantia & confortantia laudem præcipuam merentur, modo ſecuri ſimus de malignitate, quamobrem *sonchæ præparatæ, mater perlar. corallia alba* & *rubra, ebur ſ.* △ *ppt. cinnabaris natiua, puluis epilept. Marcb. abſorbens Wed. analepticus Minder, ſpec, diarbodon, diatr. ſand.* & alia, forma ſicca, media, & fluida aptari varie poſſunt. Præſtat tamen ſemper primarium ſcopum attendere, nec nimis ad hæc diuertere ſecundaria.

Singulis pondus addunt *anodyna*, maxime ſi a vigiliis, doloribus, diarrhœa, catarrho, euacuatione nimia per hæmorrhagias & aliis morbus fuerit ortus, vt *mag. anodyn.* ℞ *anod. laud. opiat.* reliquis, pro re nata, refracta tamen doſi addenda, vtpote quæ caloris æſtum & ſanguinis motum concitatiorem placant, omniaque in decenti curſu conſeruant. Ita vero & ſymptomatibus ſatisfit vrgentibus ipſis.

TOPICA tandem prioribus, ratione indicationis variæ, ſubordinanda. Sic, ſi dolores & vigiliæ exuperent, temporibus inungi poſſunt *vngu. roſac. alabaſtrinum, populn.* & alia. Epithemata item frontalia ex ▽ *verben. puleg. aneth. hypnot. Dorncr. roſ. fl. ſambuc.* ✢ *roſac. rutac. mithrid.* ⊕ *anod. extr. croc.* proſunt. Stomachali regioni, ſi ex cruditate, ebrietate, repletione, & vbi roborandum eſt, applicanda balſama ſtomachica, ſacculi roborantes & carminatiui, emplaſtrum *de cruſta panis, de bacc. laur. ſtomach.*

Crat. Pulſibus epithemata ex *zedoar. ſandalis, roſis, ſpec. diatr. ſand. cord. temp. pro epith. cord.* cum ▽ *carſ. aur. roſ.* ✚ *roſ. & bez.* quæ aliunde ſatis nota ſunt & huc repeti poſſunt.

CAPVT IX.

De Diæta.

AGmen claudit DIÆTA, ſeu retum ſex n. n. dictarum legitimus vſus. Cum enim ex iis quantitate & qualitate peccantibus frequentiſſime oriatur, neceſſe quoque videtur, vt ad eius curam facilitandam earum rectam habeamus rationem.

In VITALI AER ſit temperatus, a frigido enim vti tranſpiratio impeditur, ſic a calido febris magis fouetur. Vitetur ergo vterque exceſſus. Faueat tepor blandus tranſpirationi, etiam quando a cauſa calida febris orta fuerit.

In NATVRALI victus in vniuerſum ſit mediocris, εὔχυμος & εὔπεπτος, ad frigidum ac humidum inclinans. Quam in rem inſeruiunt cremor ptiſanæ, juſcula auenacea, carnes gallinarum, caponum cum paſſulis, ſucco citri, lactuca, acetoſa & ſimilibus ad gratum ſaporem condita, quæ vtpote refrigerant, humectant, ſitimque placant. Carnes quoque animalium juniorum, vt vitulina, caponum, perdicum, pullique gallinacei & columbini, piſces item ſaxatiles ſuo modo concedendi. Vitanda ſunt nimium ſalſa, acria, aromatiſata, calidiora, dulcia, facile calorem intendendo fermentationem febrilem conciliantia.

POTVS ſit paulo largior, niſi alui laxitas id contraindicet, cereuiſia tenuis, hordeacea, & bene defecata, alterata acidulis, *decoctum* item *hordei* cum *C. C.* vt & acidulæ contemperando feruorem proſunt. Vinum non temere concedatur, præterquam ὀλιγοφόρον, ne feruorem conceptum, dolorem capitis aliaque augeat.

In ANIMALI SOMNVS & VIGILIAE, MOTVS & QVIES debitam ſeruent alternationem, moderatumque vſum habeant, quorum alterutra ſi exceſſerint, debitis modis corrigantur. Quieti

ti vero & ſomno magis indulgeat æger, proximum enim, ex motu laborioſo & laſſante corpus, vigiliis, inedia, ira &c. excitata ephemera, ſunt leuamen, dum reficiunt ſpiritus viresque reſtaurant, motum ſanguinis retardant ac refrenant, corpus ſimul humectant ac refrigerant.

Inter Excreta Aluus, menſes, hæmorrhoides, ſudores ordinem ſuum ſeruent, quod ſi non fiat, freno vel ſtimulo moderanda omnia. Inprimis aluus minus reſpondens, clyſteribus lenientibus, & refrigerantibus, ſuppoſitoriisque lubrica reddenda eſt.

Animi Pathemata ad ἐυθυμίαν componantur tranquillam. Curæ, ira, triſtitia exulent.

SOLI DEO GLORIA.

Non vna medicus, ceu fungus, luce diei
Naſcitur, haut anni eſt vnius illud opus.
Vel febris monſtrat, quæ quanta, diaria, poſcat,
Ne ſupra ſphæram reſtitet ipſa ſuam.
Tu breue, Tu longum ſpatium ſuperare labore
Doctus es, vnde Tibi digna tiara venit.

Plauſu votiuo hoc & gratulatione honores ſummos ex merito Capesſenti felices eſſe exopto

PRÆSES.

Febris Ephemeris hîc deſcripta eſt perbenè, LIEFMANN,
Dexteritate pari reliquis ſi feceris artem,
Febribus, euge! feres ægris tàm, quàm Tibi multa
Commoda, & adſurget non uno fœnore nomen.

Clarisſimo Domino Doctorando honores, quos capesſit, felices eſſe precor, properante quidem calamo

RVDOLFVS WILH. CRAVSIVS, D.P.P.

Ut curas longas peperit Tibi *Ephemera*, longas
Sic febris laudes ista brevis pariet.

Gratulationis ergo
nobilissimo Domino Doctorando,
Fautori & Auditori suo honoratissimo,
scrib.

JO. HADR. SLEVOGTIUS, D.
Anat. Chir. & Botan. P.P. Med. Duc. Sax. Prov.

Hygeens ächter Sohn! geh zeige dich der Welt/
Mit dem/was dein Papier gelehrtes in sich hält.
Weiß auf und laß itzt sehn/ was Fleiß/was Kunst und Tugend/
Das Kleeblad edler Zeit für Honig deiner Jugend/
Bemühter LIEFMANN/schenckt: Und mercke diß dabey/
Daß obwohl deine Schrifft von jenem Fieber sey/
Das einen Tag nur währt/dennoch die kluge Sätze
Selbst die Gelehrsamkeit des Purpurs würdig schätze.

Hiermit solten bey dem Herrn Doctorando
ihre Schuldigkeit glückwünschend
abstatten desselben etliche

Gute Freunde.

